

SÖĞÜT VAKIFLARI

Doç. Dr. Refet YİNANÇ

Osmanlı Devleti'nin XV. — XVII. yüzyıllar arasındaki haşmet devrinde tahrir (sayım) yapılırken vakfa tahsis edilen araziler ve onların gelirleri belirtilir, mevcudu az ise tahrir defterinin sonuna çoksa ayrı bir deftere kaydedilirdi. Evkaf defterlerinin vakıf tesislerine veya vakıf arazilerin tahririne göre, tanzim edildiği görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Hüdavendigâr (Bursa) livasına tâbi olan Söğüt'ün vakıfları da bu sancağa ait evkaf defterleri içinde bulunmaktadır. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Hüdavendigâr Sancağı'na ait iki cilt vakıf defteri mevcuttur. Bu defterlerden 2. cilt içinde Söğüt'ün vakıf arazileri kaydedilmiştir¹. Pek tabii bu kayıtlardan Söğüt'teki vakıf tesislerinin tamamını çıkarmak mümkün değildir. Zira Söğüt'teki bir arazi Bilecik'teki bir tesise vakfedildiği gibi, Bilecik'teki bir arazi de Söğüt'teki bir tesise vakfedilmiş olabilir. Selâtin vakıflarında olduğu gibi bazen İmparatorluğun bir ucundaki arazi öbür ucundaki tesise vakfedilebiliyordu. Bunun en açık örneği Haremeyn (Mekke ve Medine) vakıflarında görülmektedir. Anadolu'da hemen her sancaktan şahıslar dahi Mekke ve Medine'ye vakıf yapmışlardır.

Biz bu makalemizde XVI. yy. sonlarında tanzim edilmiş olan Bursa vakıf defterinde Söğüt'e ait vakıf arazi kayıtları ile aynı defter içine sonradan konulmuş iki vakıf hüccetinden bahsedeceğiz.

I — VAKIF KAYITLARI

1. Söğüt'te bir çiftlik yer Söğüt camii imamı için Osman Bey tarafından vakfedilmiştir.

(1) Tapu ve Kadastro Gn. Md. Arşivi Nr. 585, V. 277 - 287.

2. Kızılsaray köyünde bir çiftlik yer Gazi Hüdavendigâr'dan vakıf.
3. Bugünkü adı Zemzemiye olan Şarabhane köyünde bir çiftlik yer, Sultan Bayezid'den vakıf.
4. Avdancık köyü Bahşayış oğlu İlyas Bey'e mülk olarak verilmiş, o da Yarhisar'a (Bugünkü İlyasbey) tâbi Gökçek köyünde yaptırdığı zaviye ve mescidine vakfetmiştir.
5. Avdancık'a tâbi Karavıran köyü yine İlyas Bey'e mülk olarak verilmiştir, Gökçek köyündeki zaviye ve mescidin vakfıdır.
6. Avdancık köyü hududuna dâhil 10 çiftlik yine Gökçek köyündeki İlyas Bey'in zaviye ve mescidine vakıf.
7. Kızılsaray köyünde bir çiftlik yer Orhan Bey'den vakıf.
8. İnce Pelit köyünde bir çiftlik yer Şeyh Selman'a Osman Bey'den vakıf.
9. Virancık köyünde Ahmed Fakih'e bir çiftlik yer Orhan Bey'den vakıf.
10. Kızılsaray köyünde bir çiftlik Ali Fakih'e Gazi Murat Bey'den vakıf.
11. Başvıran Köyünde Turbegi Fakih torunu İzenci Bey oğlu İvaz' m bir çiftlik yeri Orhan Bey'den vakıf.
12. Gümran Köyünde bir çiftlik yer Salih Şeyh oğlu Dursun Şeyh'e Murad Hüdavendigâr'dan vakıf.
13. Ahur köyünde bir çiftlik yer İçoğlu Timur'a Orhan Bey'den vakıf.
14. Ahur köyünde bir çiftlik Mustafa Fakih oğlu Yusuf'a Orhan Bey'den vakıf.
15. Gökçeviran köyünde Namazlağı, Doğancı Deresi ve Sakızlıca Depe mevkileri arasında kalan yer Osman Bey'den beri vergiden muaf ve müsellemlen olan İsa Sofu ve evladına vakıf.
16. Söğüt'te iki çiftlik yer, biri Orhan Bey'den biri Gazi Hüdavendigâr'dan vakıf. Ayrıca Söğüt zimmileri Ertuğrul canı (ruhu) için aynı vakfa dahil olduğu gibi bir bağ ve bir çiftliğin yarısı yine Söğüt kadısı tasarrufuna verilmiş.
17. Kozca köy mezraası Bilecik'te Ede Şeyh zaviyesine vakıf.
18. Kozacı köyü Osman Bey'den Ede Şeyh zaviyesine vakıf. Avdancık köyünde bir pare yer Orhan Bey'den, Yunak köyünde 5 dönüm arazi zaviyeye Osman Bey'den vakıf.
19. Yoğunca Pelit'te iki müdlük yer Orhan Bey'den Söğüt camii imamına vakıf.
20. Söğüt Derbendi'nde Sekiz Pınarı denen mevkide bir çiftlik yer Akbaş Derviş'e Osman Bey'den vakıf.

21. Kara Donu mezraası Şeyh Ömer ve oğlu Şeyh Paşa'ya Halil Bey nişanı ile vakıf.

22. Göynücek köyünde yarım çiftlik yer şahsa mülk.

23. Çaltı köyünde bir çiftlik yer vakıf.

24. Ayta Selgeri Pınarı mezraası vakıf.

Görüldüğü gibi Söğüt'te yapılan vakıfların tarihi Osman Bey ve Orhan Bey devrine kadar çıkmaktadır. Daha sonraki Osmanlı pâdişahları da aynı vakıfları yenileyerek tescil ve tasdik etmişlerdir.

Söğüt vakıf kayıtları içinde Şeyh Edebali ve Şeyh Selman zaviyelerinin vakıfları dikkat çekmektedir. Ede Şeyh adıyla kaydedilen ve zaviyesinin Bilecik'te olduğu belirtilen kişi Osman Bey'in kayınpederi meşhur Şeyh Edebali'dir. Defterin kaydı, Şeyh Edebali'nin oğulları Mehmed ve Mehmed'in adlarını vererek Ali Emiri Efendi tarafından tertib edilen soykütüğüne istinad eden bilgimizi teyid ettiği gibi² Şeyh Edebali'nin Bilecik'teki zaviyesine ve eski adı Yarhisar olan bugünkü bucak merkezine adı verilen İlyas Bey'in Gökçek köyündeki zaviye ve mescidiyle Zeyve köyündeki Şeyh Selman zaviyesinin Söğüt'teki vakıflarını da ortaya koymaktadır.

II — ŞEYH SELMAN ZAVİYESİ VAKIF HÜCCETİ

Deftere sonradan ilave edilmiş bir zaviye hücceti, Osman Bey devri ulemasından olduğu tahmin edilen Şeyh Selman'ın zaviyesi ile defterde kayıtlı İnce Pelit köyündeki vakıf arazinin hudutlarını vermektedir. Vakıf arazisine 1121 (1709) yılında defter-i hâkâni kâtiblerinden Mehmed Hıfzı torunu Ali oğlu Hüseyin Efendi «Zeâmetim toprağımdandır» diye Şeyh Selman zaviyesi vakfına müdahale edince zaviye mütevellileri (Ebubekir b. Receb ve Ali b. Bayram) zaviyenin mütevellilerinin itirazı üzerine yapılan tahkikat sonunda hüccette adları yazılı bir çok şahidin ifadesi alınarak 19 Aralık 1711 (9 Zilkade 1123) tarihinde İnce Pelit köyündeki çiftliğin zaviye vakfı olduğuna karar verilmiştir³.

III — ZAIM MUSTAFA AĞA MESCİDİ VE VAKIFLARI

İstanbul'da Fatih Camii yakınında Taşçı Mustafa Bey Mahallesi sakinlerinden Zaim Mustafa Ağa (B. Abdülhafız b. Mustafa) Söğüt'ün Aşağı mahallesinde bulunan 17 odalı ve bir havluyu ihtiva eden büyük

(2) I. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. I, (2. baskı) İstanbul 1961, s. 260-262.

(3) TKA, Nr. 585, s. 280.

hanımı, Zeyve? (Zeber?) mahallesinde iki selamlık odası, divanhânesi, kenefi ve 440 zira ebadında havlusu olan menzilin (evi) ve Sıraca (Cami-i Cedid) Mahallesinde olan iki kurnalı bir halvet, soğukluk, soyunma odası, odunluk ve çeşmeleri, tatlı suyu olan hamamının kira gelirlerini aynı mahallede yaptırdığı mescidine vakfetmiştir. Gelirden günde 4 akçe caminin imamına, 2 akça müezzine, 2 akça kayyum ve bevvabına, 1 akça câbi ve kâtibine, 2 akçasını da müteveliye tahsis etmiştir⁴.

5 Şaban 1143 (13 Şubat 1731) tarihinde vakfı tescil ettiren Mustafa Ağa 4 Receb 1144 (2 Ocak 1732) tarihinde yani ertesi yıl vakfiyede değişiklik yaparak Bayram Pınarı denilen mevkiden getirdiği dörtbuçuk masura suyun üç masurasını mescidin yanında yaptırdığı çeşmeye, birbuçuk masurasını da Söğüt çarşısında Yeni Cami (Cami-i Cedid) yanındaki ihya eylediği çeşmeye tahsis edip, vakıf gelirinden 200 kuruş ayırıp, 10 u 11,5 üzerinden veya günde 1 akça tevliyyet, 1 akça da su kanalı bakıcısına tahsis etmiştir. Kendi ölümünden sonra caminin müteveliğini de Söğüt sakinlerinden Şeyh Muhammed Efendi'ye şart etmiştir⁵.

(4) Aynı Defter, s. 286.

(5) Aynı Defter, s. 287.

Metinler:

EVKAF-I NAHIYE-İ SÖĞÜD

Mezraa, der karye-i Söğüd.

Ömer Fakih'in bir çiftlik yeri vardır, İmamet için Osman Beyden ve Orhan Beyden, şimdi Ömer Fakih ve kardeşi Mehmed tasarruf eder, imamet için deyü naklolunmuş an defter-i **Kirmasti** el-Haletü'l haza Mehmed Fakih fevt olmuş oğlu Ömer Fakih var. Kadimden vakf olduğu üzere merhum sultan Murad'dan ve Sultan Mehmed'den nişan-ı şerifleri var deyü kayd olunmuş, der defter-i köhne. Haliya Ömer Fakih fevt olub karındaşı Mustafa'ya sadaka olunmuş, elinde padişahımız nişan-ı hümayunu var deyü kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i Kızıl saray.

Ömer fakih'in bir çiftlik vakıf yeri var. Gazi Hüdavendigârdan vakıfdır. Elinde nişan-ı şerif var deyü nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti** el Haletü'l haza-mezkur Ömer Fakih'in oğlu Hamza beğ oğlu Mehmed Fakih vakfiyyet üzere mutasarrıfıdır. Elinde padişahımızdan ve Sultan Mehmed'den ve Gazi Hüdavendigâr'dan nişan-ı şerifleri var deyü kayd olunmuş der defter-i köhne, Haliya Yahya Fakih tasarruf eder, elinde pâdişahımız nişan-ı hümayûnu var deyü mukayyed der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i Şarabhane,

Hacı Eşref Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri var. Bayezid beğden ve Emir Süleyman'dan nişanları var. Mahlul olub Mevlânâ Şemseddin Ahmed'e verildi deyü nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el Hâletü'l hazihi -Mevlânâ Şüca mutasarrıfıdır. Elinde padişahımız mukarrernamesi var deyü kayd olunmuş der defter-i **Köhne**. Haliya Nimetullah nam kimesneye sadaka olunmuş elinde padişahımız nişanı hümayunu var deyu mukayyed der defter-i atik.

Karye-i Avdancık,

Karye-i mezbure evvelde üç hisse imiş. Tımar tarikiyle tasarruf olunmuş. el-Haletü'l-hazihi avatıf-ı hüsrevâne vâki olub —hulidet hilafetuhu— hazretleri fahrü'l-ümerâi'l-izâm Bahşayış oğlu İlyas Beğ

hazretlerine temlik idüb mülknâme-i padişahi erzani kılınmış. Muceb-i mezkur üzere mülkiyet üzere tasarruf olunurken İlyas Beğ hazretleri dahi karye-i mezbureyi Yarhisar tevabiinde karye-i Gökçek'de bina itdüğü zaviyesine ve mescidine vakf etdi deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. el-Haletü'l-hazihi-veç-i meşrûh üzere mutasarrıflardır deyü kayd olunmuş der defter-i atik.

Hassa-i Padişahiden Gökcek küre nam karyenin halkı gelüb karye-i mezburede ziraat idüb öşürlerin virürler imiş deyü kayd olunmuş der defter-i köhne deyü mukayyed, der defter-i atik.

Karye-i Kara viran tâbi-i Avdancık.

Karye-i mezbure karye-i Avdancık ile bile fahrü'l-ümerai'l-izam Bahşayış oğlu İlyas Beğ Hazretlerine pâdişahımız- hâllede hilafetehu- hazretleri temlik edüb mülknâme-i Padişahi erzani kılınmış, cemi hududı ve hukukuyla ki, hududnâme-i Padişahide mestûr ve mukayyeddir. Muceb-i mezkur üzere mülkiyyet üzere tasarruf iderken İlyas Beğ hazretleri dahi Yarhisar tevabiinde karye-i Gökcek'de bina etdüğü mescidine ve zaviyesine vakf etmiş deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya veç-i meşruh üzere mukarrerdir deyü kayd olunmuş der defter-i atik.

Hariçden ekilür üç çiftlik yer var resimlû deyü defter-i atikte kayd olunmuş ve taşradan ekilür on çiftlik yeri var deyü kayd olunmuş der defter-i köhne deyü mukayyed der defter-i atik.

Çiftlikhâ-yı müselmân ki, bazı ma'mul ve bazı mevkufdur. Karye-i Avdancık hududuna dahil olduğu sebebden padişahımız-halledet hilafetehu- hazretleri temlik idüb mülknâme-i Padişahi erzani kılınmış, muceb-i mezkur üzere mülkiyyet üzere tasarruf iderken İlyas Beğ hazretleri dahi zikrolan çiftlikleri Yarhisar tevabiinde Karye-i Gökcek'de bina itdüğü mescidine ve zaviyesine vakf itdi ve ma'mul olan çiftlikler bunlardır ki zikr olunur deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya veç-i meşruh üzere mukarrerdir deyü mukayyed der defter-i atik.

Çiftlik Avdan'da Yaarlu yeri.

Çiftlik Avdan'da Paşa Yigit yeri.

Çiftlik Avdan'da Ali yeri.

Mevkuf olub temlik olunan çiftlikler bunlardır ki zikr olunur deyü kayd olunmuş der defter-i atik.

Çiftlik Avdan'da Hacı Bayram oğlu İsa yeri.

Çiftlik Avdan'da Aslıhan yeri.

Çiftlik Güvendik yeri.

Çiftlik Söğüd'de emir Hasan yeri.

Çiftlik, Pomak'da Hüseyin Ahi yeri.

Çiftlik-i Kara koz ve Köpür,

Nam altı pare yerler ki, yaya-başı elindedir. Zikrolunan yerler karye-i **Avdancık** hududunda dahil olduğu sebebden padişahımız - halledet hilafetehu- hazretleri fahrü'l-ümerai'l-izam Bahşayış oğlu İlyas Beğ hidmetlerine? temlik idüb mülkname-i Padişahi sadaka olunmuş. Mucebi mezkur üzere tasarruf olunurken zikrolunan yerleri İlyas Beğ hazretleri dahi **Yarhisar** tevabiinde karye-i **Gökcek**'de bina itdüğü mescid ve zaviyesine vakfetmiş deyü kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya veçh-i meşruh üzere mukarrerdır deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Kızıl saray**

Murad Fakih'in yeri, vakıftır. Orhan Beğ'den ve Murad Beğ'den ve merhum Sultan Mehmed'den andan sonra Murad Fakih oğlu Mehmed ve anın oğlu Murad Fakih tasarruf ider deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza- mevlana Şuca'ya sadaka olunmuş, elinde padişahımız beratı var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne haliya Mahmud nam kimesneye sadaka olunmuş elinde padişahımız beratı var deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **İnce Pelid**.

Şeyh Selman'ın bir çiftlik vakıf yeri var, vakıftır. Osman Beğ'den ve sultandan nişanları var. Ali şeyh tasarruf ider imiş andan sonra Ali şeyh oğlu Mehmed ve karındaşı Osman tasarruf iderler deyu naklolunmuş an defter-i **Kirmasti** andan sonra Mehmed oğlu Mustafa'ya ve Yaban-eri Aydın'a sadaka olunmuş. -el Haletü'l-haza-mezkur Aydın fevt olmuş hissesi oğlu Mehmed'e verilmiş ve sabıkan zikr olunan Osman müteveffa olub İvaz nam oğlu kalmış ve mezkuran Mustafa ile Mehmed tasarruf iderler ellerinde padişahımız beratı var ve sultan Mehmed'den ve Sultan Hüdavendigâr'dan nişanları var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya İsa ve Mahmud ve İvaz nam kimesneler mu-tasarrıflardır. Ellerinde pâdişahımızdan nişan-i hümayunları var deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Virancık**.

Ahmed Fakih'in Beğlen'in bir çiftlik vakıf yeri var, vakıftır. Orhan Beğ'den ve Bayezid Beğ'den şimdi Ahmed Fakih oğlu Yusuf Fakih ve Kasım Fakih ve Belğik Süleyman Fakih tasarruf iderler deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. Şimdi Ahmed Fakih ve Beğlik Fakih tasarruf iderler. Ellerinde merhum Orhan Hüdavendigâr'dan bu çiftliği verdük deyu nişan-ı şerif var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne el-Haletü'l-haza-mezkur Yusuf Fakih ve Süleyman Fakih fevt olub kimesneleri kal-mayub mezkur **Kasım Fakih**'le oğlu İbrahim Fakih'e sadaka olunmuş. Ellerinde padişahımızdan mukarrernameleri var ve Sultan Mehmed'den

ve Sultan Murad Han Hüdavendigâr'dan ve Emir Süleyman'dan ve Bayezid Hüdavendigâr'dan ve Gazi Hüdavendigâr'dan ve Orhan Beğ'den nişan-ı şerifleri var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Hamza Fakih'e sadaka olunmuş elinde padişahımız nişanı var deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Kızıl Saray**.

Ali Fakih'in bir çiftlik vakıf yeri var, vakıftır, Gazi Murad'dan. Şimdi Ali Fakih'in oğulları Salih Fakih ve Ramazan Fakih tasarruf ider merhum sultan Mehmed Gazi nişanıyla deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza mezkur Ramazan Fakih ve Salih Fakih oğlu Osman mutasarrıflardır. Ellerinde padişahımız mukarrernamesi var ve merhum Sultan Mehmed'den ve Sultan Murad'dan ve Sultan Hüdavendigâr'dan ve Bayezid Hüdavendigâr'dan nişanları var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Ali nam kimesneye sadaka olunmuş elinde padişahımız beratı var deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Baş viran**.

Turbeği Fakih oğlu İzenci Beğ oğlu İvaz elinde bir çiftlik vakıf yeri var. Vakfiyyet üzere Murad Hüdavendigâr'dan nişanı var. Şimdi iman Yusuf Fakih'e sadaka olunmuş deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza, mezkur Yusuf Fakih vakfiyyet üzere mutasarrıflardır. Padişahımız mukarrernamesiyle merhum Sultan Mehmed'den ve Sultan Murad'dan ve Bayezid Hüdavendigâr'dan ve Gazi Hüdavendigâr'dan ve Orhan Beğ'den vakfiyyet üzere nişan-ı şerifleri var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Ali Fakih imamet üzere mutasarrıftır. Elinde padişahımız nişanı var deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Gümran**.

Salih Şeyh oğlu Tursun'un bir çiftlik vakıf yeri var. Murad Beğ'den ve Bayezid Beğ'den ve merhum Murad Hüdavendigâr'dan nişanları var. Vakfiyyet üzere tasarruf iderler deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza merhum Tursun Şeyh vakfiyyet üzere mutasarrıftır, elinde padişahımız mukarrernamesi var, Merhum Mehmed Gazi'den hükm-i hümayunları var deyu kayd der defter-i köhne. Haliya Mehmed nam kimesneye sadaka. Elinde padişahımız beratı var. el-Haletü'l-haza Mehmed'den almub Derviş Aydm'a sadaka olunmuş, elinde padişahımız nişanı var deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i **Ahur**.

İç oğlu Timur'un bir çiftlik yeri var, vakıftır. Orhan Beğ'den merhum Timur'un kardaşı Umur ve Ali vakfiyyet üzere mutasarrıflardır. Ellerinde merhum Sultan Murad Han nişanı var deyu nakl olunmuş an

defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza merhum Timur müteveffa olub Hızır Fakih'e sadaka olunmuş ve mezkur Umur dahi müteveffa olub sadakası oğlu Güvendik'e sadaka olunmuş ve mezkur Ali dahi müteveffa olub sadakası oğlu Durmuş'a sadaka olunmuş. Muceb-i mezkur üzere ellerinde padişahımız mukarrernamesi var ve merhum Sultan Mehmed'den ve Sultan Murad'dan ve Gazi Hüdavendigâr'dan ve Orhan Beğ'den nişanları var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Durmuş veled-i aleyhe takarrür olunmuş. Elinde padişahımız nişan-ı hümayünü var deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i Ahur.

Mustafa Fakih oğlu Yusuf'un yeri, vakıftır. Orhan Beğ'den vakfiyet üzere tasarruf ider. Merhum Sultan Mehmed nişanıyla tasarruf ider deyu nakl olunmuş an defter-i Kirmasti el-Haletü'l-haza mezkur Yusuf'un oğlu Hibetullah tasarruf ider elinde pâdişahımız beratı var. Ve merhum Sultan Mehmed'den ve merhum Sultan Murad'dan hükm-i hümayûnları var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Hacı veled-i Hibe nam kimesneye sadaka olunmuş elinde padişahımız beratı var deyu kayd olunmuş der defter-i atik.

Mezraa, der karye-i Gökçe viran.

İsa Sofu Osman Beğ'den ve Gazi Hüdavendigâr'dan muaf ve müsellemler imiş. Şimdi anın evladından Sofu Hasan oğlu Davud ve kardaşı Sevindik muaf ve müsellemdir deyu nakl olunmuş an defter-i Kirmasti. Mezkuran Davud ve Sevindik ellerinde Sultan Mehmed'den ve Gazi Hüdavendigâr'dan ve Orhan Beğ'den nişan-ı hümayûnları vardır ki, Namazlağı'dan, **Doğancı** deresinden Sakızlıca depe'ye varınca vakfettim deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. el-Haletü'l-haza mezkur Sevindik fevt olmuş Halil ve Hasan nam oğulları var deyu kayd der defter-i köhne. Haliya Ali ve Musa Fakih ve Hüseyin ve Ahmed ve Hasan nam kimesneler mutasarrıflardır. Elleri padişahımız beratı var deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa,

Söğüd'de mezkur Söğüd Kadısı iki çiftlik yer tasarruf ider, vakıftır. Biri Orhan Beğ'den ve biri Gazi Hüdavendigâr'dan ve üç ellici kâfirleri var ve Ertuğrul canı için ve bir pare bağ vardır. **Reşidler oğlu Çiftliği'nin** nısfın bile tasarruf ider deyu nakl olunmuş an defter-i **Kirmasti**. Andan sonra Kadı Ömer Fakih tasarruf itmiş, sonra tımara emr olundu deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. el-Hâletü'l-hazihi zikrolunan vakıf mezraalar be tamam ha vakfiyyet üzere mukarrer olub Mahmud Çelebi'ye sadaka olunmuş şimdi mezkur Mahmud Çelebi

imam ve hatib olub vakf-ı mezbur Hamid Fakih'e sadaka olundu der defter-i köhne. Haliya Emir Mahmud'a sadaka olunmuş. Elinde padişahımız beratı var deyu mukayyedir der defter-i atik.

Çiftlik, der yed-i Kâfir Yusuf veled-i Kondi (zımmi).

İsa bin Mehmed ve Maden bin Hamza ve Kasım b. Mehmed öşr ve rüsumun sahib-i arza virürler iki çiftülük yerdir. Kendüler Söğüd'de olurlarmuş.

Defter-i atikte raiyyet elinde iki çift, hariç elinde resimli bir çiftlik kayd olunmuş imiş.

Mezraa-i Kozca köy, vakıfdır.

Osman Beğ'den **Bilecik'de Ede Şeyh** Zaviyesine, mezkur Ede Şeyh oğlu Mahmud tasarruf idermiş. Şimdi Mahmud oğlu Şeyh Mehmed tasarruf ider deyu nakl olunmuş ar defter-i Kirmasti. Meşhur Şeyh Mehmed her karar-ı sabık zaviye-i mezkurda şeyh olub zikr olan vakfa mutasarrıf olub şerait-i meşihatı müeddi kıla, ayende ve revendeye hizmet ede deyu elinde nişan-ı hümayûn var. Ve merhum Sultan Mehmed Gazi'den nişan-ı şerif var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya Paşa ve Mahmud nam kimesneler mutasarrıflardır ve mezkurlardan alınub Mümin Fakih nam kimesneye sadaka olunmuş ber muceb-i defter-i atik elinde nişan-ı hümayunu var imiş.

Karye-i Koz Ağacı, vakıfdır.

Osman Beğ'den Ede Şeyh Zaviyesine, şimdiki halde Ede Şeyh oğlu Mahmud, Şeyh, oğlu Şeyh Mehmed tasarruf ider deyu nakl olunmuş an defter-i Kirmasti. Mezkur Şeyh Mehmed zaviye-i mezkurda şeyh olub zikrolan köyü vakfiyyet üzere tasarruf idüb şerait-i meşihatın yerine getirüb ayende ve revendeye hizmet ede deyu ellerinde mukarrernamesi var deyu kayd olunmuş der defter-i atik Haliya Mümin Dede nam kemesne mutasarrıf deyu kayd olunmuş der defter-i atik elinde nişan-ı hümayunu varmış.

Mezkur **Koz Ağacı** reayası yerlerinden kalkub Kozca nam mezraa üzerine varub temekkün eylemişler. Karye-i mezbure yerleri mezkurların mezraalarıdır. Ve mezkur kayd olunanlar Piyade tâifesidir ki, Koz Ağacı yerlerinde ziraat idüb sahib-i vakfa hukuk-ı lazimelerin verirler.

Karye-i **Avdancık'da** merhum Orhan Beğ'den bir para yer vakfeyledim deyu misal-ı şerif var. Mahsulı zaviyede sarf olunur deyu kayd olunmuş der defter-i köhne deyu kayd olunmuş. Haliya yine mukarrer deyu mukayyed der defter-i atik.

Ve Söğüd'de olan Osman Beğden üç kâfir yeri bile vakıfdır. Zaviyede sarf olunur deyu mukayyed der defter-i atik.

Karye-i Yunak'da bağ yerleri var imiş beş dönüm miktarı vakfiyet üzere tasarruf iderler imiş hariç ez defter deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliye yine vakfiyyet üzere sarf olunur deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa,

Yoğunca Pelid'de iki mudluk yer var, vakıftır. Orhan Beğ'den imamet için deyu nak olunmuş an defter-i **Kirmasti**. el-Haletü'l-haza Söğüd Camii müezzini Cüneyd Pakih'e sadaka olunmuş elinde padişahımız beratı var deyu kayd olunmuş der defter-i köhne. Haliya imam Mustafa Fakih mutasarrıf elinde padişahımız nişanı var deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa,

Söğüd Derbendinde Sekiz Pınarı dimekle ma'ruf mevziden bir çiftlik yeri Akboş Derviş'e Osman Hüdavendigâr'dan vakıf imiş. Selâtin-i maziyye nişanlarıyla mezkûr Akbaş evladı mutasarrıf deyu kadılar mektupları var. el-Hâleti'l hazihi harab gayri mukarrer ve gayri ma'mur Hariç ez-defter deyu kayd olunmuş, der defter-i köhne. Haliya Salih nam kimesne mutasarrıf, padişahımız nişanı ile deyu mukayyed der defter-i atik.

Mezraa-i Kara Doni, vakıftır.

Kadimden mektupları zayi olmuş Halil Beğ'den nişan var. Şeyh Ömer tasarruf ider andan sonra oğlu Şeyh Paşa tasarruf ider. Vakfiyyet üzere ve oğlu Kılaguz deyu nakl olunmuş der defter-i **Kirmasti**. Andan sonra merhum Sultan Hüdavendigâr'dan nişan-ı şerif var deyu kayd olmuş der defter-i köhne. Ve hem Tekyesi dahi vardır denilmiş deyu kayd olmuş der defter-i atik. Haliya Ali Fakih ve Nasuh nam kimesneler mutasarrıflar ellerinde padişahımız nişan-ı şerifi var deyu mukayyed der defter-i atik.

Kaza-i Söğüd'de karye-i Göynücek'de nim çiftlik vakıf yeri, Ahmed nam kimesne mukaddema berat-ı şahıyle tasarruf iderken fevt oldukda İsa nam kimesneye verilmiş.

Kaza i Söğüd'de karye-i Çaltı'da bir çiftlik yer ki vakıftır deyu alâ sebilü'l-iştirak Mehmed ve Kasım ve Durmuş ve Musa ve İsa mutasarrıflardır. Elleriinde padişahımız beratı var.

Karye-i Ayaş'da Selgeri yeri çiftliği dimekle maruf çiftlik ki, bir çiftlik yerdır mezbur karye-i Ayaş mezraa-i Pınarı mülkdür deyu kayd olunmuş bade vakıf olub ber veç-i iştirak imam mevlana Ali Fakih ve

Devlethan nam kimesneler mutasarrıflardır. Elllerinde padişahımız nişanı var.

Husus-i atii'ül beyanın mahallinde istima' ve faslı için Vilayet-i Anadolu'da Söğüd kazasında Zeyve nam karye kurbunda medfun merhum Şeyh Selman zaviyesinin ba berat-ı âlişan ber-vech-i iştirak evladiyet ve meşrutiyet üzere zaviyedârları ve evkâfının mütevellileri olan Ebubekir bin Receb ve Ali bin Bayram nam kimesneler yedleriyle ancak bu fakire hitaben ferman-ı âli sadır olmağın imtisalen leh bu fakir karye-i mezbure kurbunda vaki mahall-i nizam üzerine varub neyli vesikada muharrerü'l esami-i müslimin huzurlarında akd-ı meclis-i şer'i kadim olundukda işbu şafii'ül kitab-ı mezburan Ebubekir ve Ali meclis-i makûd-ı mezburda zikr-i ati münazaa fiha olan araziye iki seneden beri vaz-ı yed-i mütahakkik olan defter-i hâkâni kâtiblerinden Hıfzı Hüseyin Efendi bin Ali bin Mehmed tarafından husus-ı atii'ül beyan vekil olduğu Ahmed bin İbrahim ve Hüseyin bin Ali nam kimesneler şehadetleriyle şer'an vekâleti sabit ve sübut vekâletine hükm-i şer'lahak olan Lefke kethüda yeri Ahmed Ağa bin Osman mahzarında her biri bi't tevliye üzerinde davâ ve takrir-i kelim idüb ber-vech-i evladiyet ve meşrutiyet mütevellileri olduğumuz zaviye-i mezbure evkafmın işbu hudud-ı erbaadan merhum-ı mezbur kurbunda olan mukabil-i müsliminden İnce Pelid nam mevziye andan araba yolundan Kara Oruç nam mevziye, andan Damlakçı pınarı'ndan akarsudan Nehir değirmenine andan Kerlik'den Su kuşduğu'ndan karye-i mezbur kenarında vaki nehr-i cariyeye andan çatal Emrud'dan araba yolundan İnce Pelid nam mahalle varıncaya değin bir çiftlik arazi yedimizde olan defter-i cedid-i hakanide mukayyed zaviye-i mezbure vakfı arazisinden olub kadimü'l eyyamdan beri öşr ve resmi zaviye-i mezbure vakfı tarafından alına gelmekle tarih-i kitabdan iki sene mukaddem müvekkil-i mezbur Hıfzı Hüseyin Efendi «zeametim toprağındandır» deyu hilaf-ı defter ve kadime mugayir fuzulî öşr ve resmin ahz u kabz ve vakf-ı mezbur arazisinde bi'l cümle zabt ve taaddi eylemekle halâ vekil-i mezbure sual olunub müvekkilinin «kasr-ı yedine tenbih olunmak bi't tevliye matlubumuzdur» dediklerinde gibbe's sual vekil-i mezbur cevabında filhakika müvekkil-i mezburun zeamet toprağından olmak üzere iki sene mukaddem zabt ve öşr ve resmin ahz eylediğın ikrar lâkin ber-vech-i muharrer müddeaların inkâr idicek mezbur andan müddealarına beyyine taleb olundukda udul-ı müsliminden ve hüsn ü ihtiyar bi garaz kimesnelere olub karye-i mezbure ahalilerinden Ahmed bin Abdi ve Halil bin Nasuh ve Osman bin Ömer ve Ali bin Mehmed ve Hüseyin bin Yahya ve Hüseyin bin Abdi ve Mustafa bin Bağdad ve Mehmed bin İbrahim ve İvaz bin

Abdülaziz ve Ramazan bin Bedreddin ve Atbaşı nam karye'den Hüseyin bin Yahya ve Mehmed bin Ahmed ve Yeni nam karyeden Mehmed bin Süleyman ve İvaz bin Ali ve Mustafa bin Bayram ve Küre nam karyeden Mehmed bin İbrahim ve Ali bin Veli ve Süleyman bin Ahmed ve Bilecik ahalisinden Süleyman bin Mehmed ve İbrahim bin Ali ve Veli bin Mehmed nam kimesneler ehl-i sehade-i meclis-i ma' kud-ı mezkure hazırdan olub istişhad olunduklarında fi'l vaki' «işbu hudud-ı mezkur ile mahdud ve mümtaz bir çiftlik arazi müddeiyan-ı mezbûranın ber-vech-i iştirak evladiyet ve meşrutiyet üzere mütevellileri oldukları zaviye-i mezbûre vakfı arazisinden olub zikr olunan vakıf çiftlik yerinin kadimü'l eyyamdan beri öşr ve resmi zaviye-i mezbure vakfı tarafından mütevellileri ahz u kabz ve merhum-ı mezburun merkad-ı şerifine ve tekyesinin levazımına hare ve sarf idegelmişlerdir, husus-i bezburu eba ve ecdad ve sair hüsn u ihtiyarlarımızdan istima' idüb böyle bilüriz, bizler bu hususa bu vech üzere şahidleriz şehadet dahi ideriz» deyu her birin eda-yı şehadet-i şer'iyye eylediklerinden bade't ta'dil ve't tezkiye şehadetleri makbul olmağın bu hüccec bade'l hükm ve't tenbih ma vaki bi't taleb ketb olundu.

fi'l yevmi't tasi min zilkadetü'ş şerife li seneti selase öşrin ve miye ve elf

Şuhudü'l Hal

Veli İbn Abdullah an Bilecik

Süleyman İbn Beşe an Bilecik

Ahmed bin an karye-i Tellice

Ahmed Naib an Söğüd?

Hasan İbn Halil

Hasan bin Yahya an Kepez?

..... İşbu kitab-ı sıhhat nisabın tahrir ve inşasına bais ve badi oldurki darü'l hilafeti'l âliyyeti'l Konstantiniyyeti'l mahmiyede merhum Ebu'l Feth Sultan Mehmed Han —tabe serahu— cami-i şerifi kurbunda Taşcı Mustafa Beg mahallesinde sâkin umdeti'l emacid ve'l ekârim sahibü'l hayrat ve'l hasenat ve talibü'l ve'l mizan hâfız-ı hâze'l kitab Zaim Mustafa Ağa İbnü'l merhum Abdü'l Hâfız İbnü'l Mustafa müteveli nasb ve tayin olunan Ahmed Ağa İbn Hüseyin mahzarında ikrar ve takrir-i kelâm idüb vakf-ı ati suduruna değın yedimde mülk ve hakkım olub Vilâyet-i Anadolu'da Söğüd kasabasında Aşağı Mahallesi'nde vâki iki taraftan el-hac İbrahim nam kimesne mülki kârgir ve tahta han, ve bir taraftan Halil Ağa veresesi ha-

ni, ve bir taraftan Kömürcüođlu mülki, ve bir taraftan tarik-i  mm ile mahdud on yedi ocak ve taŗrasında havlı muhtevi Kebir Han ve kasa-ba-i mezkure'de Zeber mahallesinde vaki iki taraftan Ali Ağa İbn Osman Ağa mülki, ve bir taraftan Ebubekir Çelebi İbn Ali Ağa mülki ve bir taraftan tarik-i  mm ile mahdud iki bab sel mlık odası, ve divanhane, ve kenif, ve tulen ve arzen bi hesab-ı terbi' dört yüz kırk zira' havluyı muhtevi mülk-i menzil, ve kasaba-i mezburede Cami-i Cedid mahallesinde vâki, bir taraftan K ŗife binti Muhammed nam hatun mülki, ve iki taraftan İbrahim bin Mahmud nam kimesne mülki, ve bir taraftan tarik-i  mm ile mahdud iki kurnalı bir halvet ve sovukluk ve c mek n ve mahtab ve kenif ve kanav t-ı mestan ile muharrer bir masurama-i lezizi muhtevi mülki hamamı cemi tevabi ve levahık ve k ffe-i men fi ve merafıkı ile hasbeten lill hi tealâ ve taleben li mırzati'r rabbi'l  l  vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakfı habs idüb Őyle Şart ve tayin eyledimki zikr olunan Han ve Menzil ve Hamam icare-i muaccele ve müeccele ile ahire icar olunub hasıla olan icarelerinden mukaddema mahalle-i mezburda bina ve ihya ve vakf eylediğim mescid-i Őerifde imam olan kimesne yevmi dört akçe ve müezzin olan kimesne yevmi iki ve kayyum ve bevab olan kimesne yevmi iki akçe ve câbi ve k tib olan kimesne yevmi bir akçe vazifeye mutasarrıf olub her biri hizmet-i mezkurelerinden m ced ve sai' olub tehav n ve tek s l itmeyeler. Ve yevmi iki akçe vazife-i tevliyet olub tevliyet-i mezkure müddet-i hayatımda bana meŗruta ola. Bi emrill hi tealâ kaza-i nuhub ve lika-ı rabb eylediğimde tevliyet-i mezbure muhtarları olan bir salih ve mütedeyyin kimesneye rey-i hakim ŗ Şer' ile tevcih olunub vazife-i mersumesine mutasarrıf ola. Ve icare-i mezkureden her ne fazla kalursa zikr olunan mescid-i Şerifin revgan-ı Őem ve hasır ve sair m himmatına hare ve sarf oluna. Ve vakf-ı mezburun tebdil ve tağyir ve taklil ve teksiri merreten bade uhra yedimde ola. Ve vakf-ı mezbure ahali-i mahalle-i merkume hasbi n zır olalar. Ve mürur-ı eyy m ve k rur ve Őuhur-ı avam ile vakf-ı mezbure f tur-ı arz olub Şurut-ı mezku reye riayet m teazir olursa ol zaman vakf-ı mezbur mutlaka vakf-ı fukara-yı ehl-i iman ola deyu tayin-i Şurut ve tebyin-i komud idüb zikr olunan han ve menzil ve hamamı fariğan ani'l Őevvađıl bundan akdem mahallinde müteveli-i mezbure def ve teslim ol dahi vakfiyyet üzere kabz ve teslim ve sair evkaf mütevellileri gibi zabt ve tasarruf eyledi dedikde

(*) Noktalı yerler dua ve beddualar olup metne alınmamıŗtır.

Fî'l yevmi'l hamis min şabani'l muazzam li seneti selase ve erbain ve miye ve elf.

Elhamdülillahi rabbi'l âlemin ve's sâlat ve's selâm alâ nebiyyihu Muhammed ve âlihu ve sahibihu ecmain. Amma ba'd işbu kitab-ı sıhat nisâbın tahririne bâis ve bâdi oldurki mahmiye-i İstanbul'da merhum Ebu'l Feth Mehmed Han - tâbe serahu - cami-i şerifi kurbunda Taşcı Mustafa Beg mahallesinde sâkin fahrü'l emacid ve'l ayân sahibü'l hayrât ve'l hasenât Zaim Mustafa Ağa İbnü'l merhum Abdülhâfız Ağa İbn Mustafa Ağa meclis-i şer'-i şerif-i enverde tahrir-i kelâm ve bestî meram idüb Vilâyet-i Anadolu'du Söğüd kasabasında Sıraca Mahalle-si'nde bina ve ihya ve bin yüz kırk üç senesi Şaban-ı muazzamı evâilinde vakf-ı sahih ile vakf ve tescil ettirdiğim Mescid-i Şerifin balâda mezkur vakfiyemde tebdil ve tağyir ve taklil ve teksiri yedimde olmak şartına binaen vakfiye-i mezburemde olan bazı şurutumdan rücu ve vakf-ı mezkuruma tezaif ve nezaide murad itmemele kasaba-i mezkure sınırı dahilinde kimesnenin mülki olmayan Bayram Pınarı dimekle ma'ruf mahalde vâki' âbâd-ı müteferrika ve lağım ve kanevat ile bilüfullahi tealâ ve kerremehu zaferyab olduğum dört buçuk masura ma-i lezizin üç masurası Mescid-i Mezkurun kurbunda bina ve ihya eylediğim çeşmeye ve bir buçuk masura ma-i leziz kasaba-i merkume suvkunda cami-i cedid kurbunda ber vech-i muharrer ihya eylediğim çeşmeye icra oluna. Ve zikr olunan ma-i leziz mühimmatı için atıybü'l halden iki yüz gurus ifraz ve hasbeten lillahi'l mülki'l müteal vakf-ı sahih-i müebbed ile vakf ve habs idüb şöyle şart ve tayin eyledimki meblağ-ı mezbur senede her onu onbir buçuk hesabı üzere yed-i mütevellî ile alâ vechi'l helal rehin-i kavi ve kefil-i meli ile yahud alâ hasb-i iktizai'l cal ikisinden biriyle istirbah ve istiğlâ-i hasıla olan gaile ve nemasından yevmi bir akça tevliyet, ve yevmi bir akçe vazife-i rah-ı abî olub tevliyet-i mezkure kasaba-i mezbure sükkânından umdetü'l vaizin Şeyh Muhammed Efendi'ye müddet-i hayatında meşruta ola. Ve Mescid-i mezkur vakfın tevliyeti müddet-i hayatımda bana bi emrillahi tealâ kaza-i nuhub ve lika-i rabb eylediğimde tevliyet-i mezkure kasaba-i mezkure ahalisinin muhtarları olan bir salih ve mütedeyyin ve müstakim kimesneye rey-i hakimü's şer' ile tevcih olana deyu şart ve tayin etmiş idim. Hâlâ şart-ı mezkurdan rücu ve Mescid-i mezkur tevliyetini dahi muma-ileyh Şeyh Muhammed Efendiye müddet-i hayatımdan sonra meşruta ola. Bade vefatehu kasaba-i mezkure ahalisinin ber vech-i muharrer muhtarları

olan Fir-i Salih ve mütedeyyin ve mustakim kimesne rey-i hakimü's şer' ile mütevellî ola deyu tayin-i şurut ve vakf-ı mezburuma zam ve lihak eyledim. Hâlâ vakfiye-i mezkureme bade'n nazar kâbel-i şer'iden hükm-i birle tenfiz olunmak matlubumdur dedikte mazmunı min külli'l vücuh takririne muvafık bir kıt'a vakfiye ibraz etmeğin hâkim-i mevki sadr-ı kitab **tubi lehu** ve hüsn meab hazretleri alâ kavi min yerahu vakf-ı mezburun sıhhat ve lüzumuna hükm ve tenfiz etmeğin ma hüve'l vaki' bi't taleb ketb olundu.

Fi yevmi'r râbi ve'l-işrin min Recebi'l ferd li seneti erbaa ve erbain ve miye ve elf (1144).